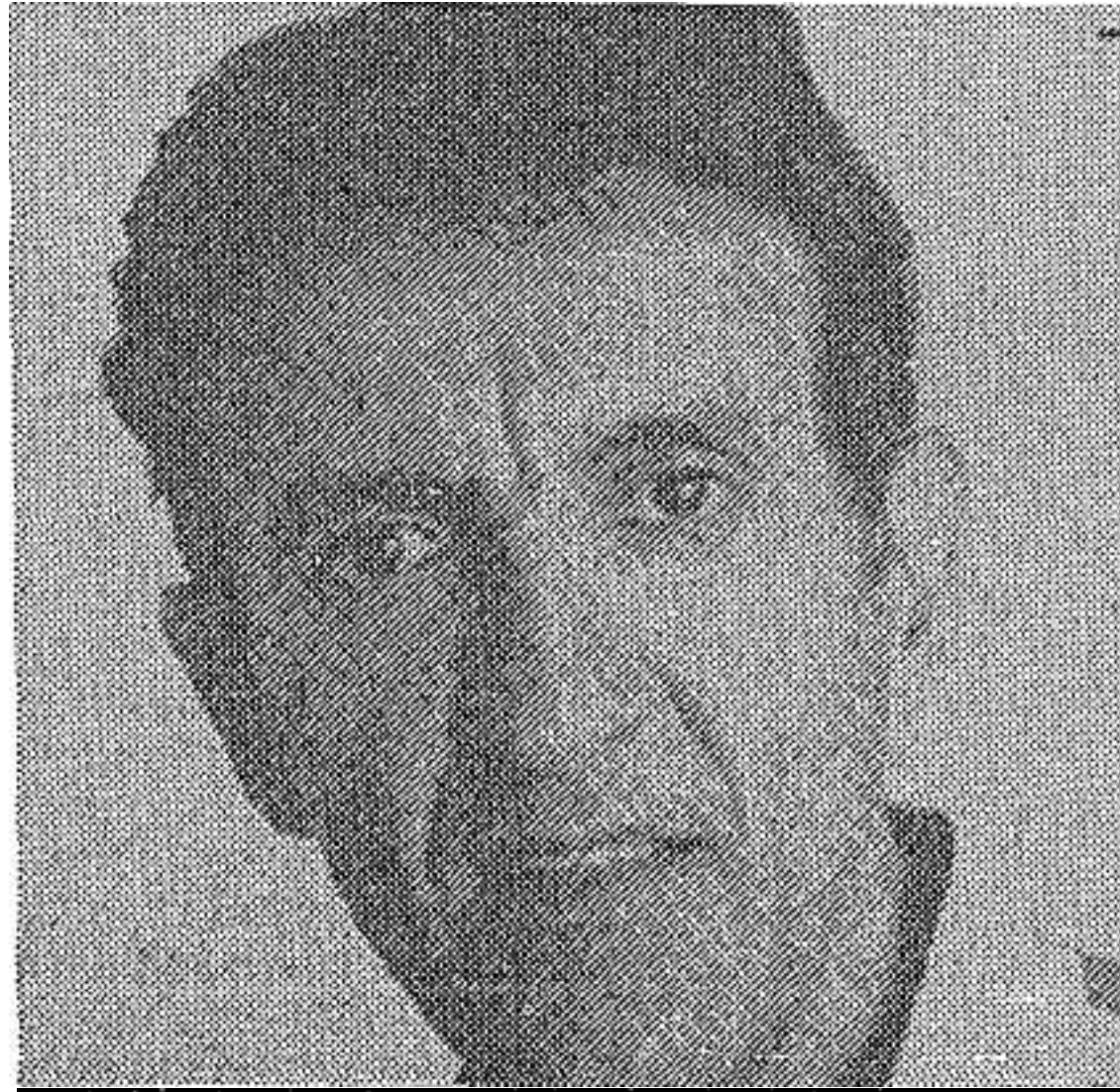

אמנון נבות

ברוך בואך, אחא, למרתך

דן סרי מעצב שילוב סגנוני מעניין של גוסחים לשוניים גבוהים ו"גמורים". הטכניקה העיצובית, העדפתם העקבית והעיקשת של מילונים לשוניים שאינם כה שכיחים ומקובלים, ובלא שייפג' מו הרצף הסגנוני וטבעיותו לכאורה של השטף, והרגישות הרבה והמודעות למגמות העדכניות שבסיפורת המודרנית בת-זמננו – האבסורד, הגרוטסקה, התחביר הסוריאליסטי והטכניקה של זרם התודעה, ויש לציין, ברוב עניין, שדן סרי אינו בוחר בחירה חד-משמעית בכיוון מן הכיוונים – כל אלו דומות למה שאנו מכנים, באמנות הפלאסטית, בשם "טכניקה מעורבת". תלמיד העולם המ-תואר ודרכי העיצוב בוראים עולם קיומי אפל ומצומצם, מוכה יסורים וחסר תוחלת, וקתארסיס. זוהי מערכת סגורה שבתוכה נרדף הפרט, שלעולם איננו בחוקת "גיבור" המכריע הכרעות מוד-עות, כמי שנקלע למערכת אבסורדית של חוקים וגורל והוא מר-קע, רמוס ומסוייג באלף סייגים. השכונה הבוכארית בסיפוריו של דן סרי היא "לימבו", שאפילו נחמת-הפורתא של כור המצרף היא מן הנמנעות בו.

דן בניה סרי

תוקף בעולם שהוא מתאר (שכונת בוכארים ירושלמית בשנות ה-40 וה-50). הרקע החומרי והאנושי של אתרים אלה מושגת על הנחות-יסוד אחרות: מדובר בעולם צפוף של טוטים וטאפס, מוח-דים במינם, הבוראים עולם עצמאי-סגור, שונה בתכלית מן ההווי-יה המוכרת לנו.

ה"עולם האשכנזי" כסייסמוגרף מעוות

חרף "הקירבה הגיאוגרפית" של השכונות האשכנזיות והספר-דיות בירושלים, ואולי בגלל קירבה זו, פועל "העולם האשכנזי-מערבי" כמעין סייסמוגרף מעוות, מכוייל כמידת יכולתן של הדמ-ויות לדמות את החוקיות האשכנזית הזאת. במסגרת הנחות-יסוד אלו תיראה לנו כטבעית העובדה, שרג'ינה מנסורה (ב"חיה ומר-תה של רג'ינה מנסורה") גדלה ומניעה את אצבעה גם אחרי מותה; שהגוויה המרקיבה ממשיכה להיות הדבק של המשפחה, הפרועה ופרומה בהווייתה, והיא המחוסם האחרון בפני טירוף מעורבות מוחלט; שחיה של רג'ינה מנסורה הם מותה, ושמותה קבורתה. מערכת זו של "הנחות יסוד" מובלעות איננה הזדה מתוחכמת, אם כי היא באמת מתוחכמת, אלא גם התנסחות טבעית בתכלית, בשר ממשי, בעל תוקף ומנומק משרו של העולם המעוצב בנוב-לה: מעין עולם-הפוך גרוטסקי, המלמדנו לראות שאת המופרך מגלמים דווקא הרופאים ה"אשכנזים" ואופני התמודדותם עם ה"תופעה הרפואית" הפלאית.

כמי שאינו נוח להתפעל מן הפריחה המדומה, התקשורתית מעיקרה, של הסיפורת העברית בשנים האחרונות; כמי שסבור בצניעות, שאין כל הצדקה לדיבור על פריחה, הואיל ושום דבר לא פרח באמת בשנתיים האחרונות בסיפורת העברית, למעט עור-בא פרח תקשורתי – אני מבקש היתר לדווח על אירוע ספרותי ממשי, ודווקא מתוך חביונו של סירוב עיקש ליטול חלק בחגיגה הרועשת והריקנית שסביבנו.

אני מצביע על קובץ הנובלות "ציפורי צל" (הוצאת כתר, 1987, 263 עמ') כעל אותה ישות מיוחדת ובדולה, בעלת המשמעות בהקשרים אמיתיים של ספרות. אמנם, דן בניה סרי אינו בחזקת פנים חדשות, ולזכותו רומאן קצר פרי עטו, "עוגיות המלח של סבתא סולטנה" (ניומן, תשמ"א). הרומאן (למעשה, נובלה, שהת-ארכה יתר על המידה), זכה בזמנו לתהודה מסויימת, אולם זו כאילו התבקשה מאליה ב"מסע ההתעוררות" של עדות המזרח (הלגיטימי כשלעצמו, אם כי, לרוב, דל ההישגים האמנותיים), כחלק מן הנסיון ליצור מעורבות גדולה יותר בתרבות הישראלית ה"קאנונית". אולם גל "המעורבות התרבותית" עימעם, ולא בצ-דק, את זוהר הישגו ההתחלתי של דן סרי. עיון זהיר הוכיח כבר בזמנו, שהרומאן "עוגיות המלח" איננו חוליה ברצף הפולקלוריס-טי שהתחפש לספרות, אלא חיפוש דרך בואנו ובפואטיקה, והת-מודדות אמת עמם. כבר אז אפשר היה לקבוע, שסרי חותר לאמי-דה סיפורתית עצמאית, שאינה מנסה להיבנות מן ההתעוררות הפולקלוריסטית, גם אינה מבטלת עצמה בפני גורמות סגנוניות ופואטיות מקובלות בסיפורת העברית הקאנונית.

לפני סופר רציני ובעל מצפון, המסוגל להניח הנחות אמנותיות עצמאיות ולממש אותן, פתוחות הדלתות לרווחה. ואכן, בשנים המפרידות בין "עוגיות המלח" ו"ציפורי הצל", התגבש והתעצב כוח סיפורתי שאין לזלזל בו, כי "ציפורי צל" הוא ללא ספק הישג סיפורתי, שאיננו צריך להשפיל את עינו למראה המיטב שבעשיה הנובליסטית בדור המדינה, ולפחות בנתיבה הסוריאליסטי, שהל-כו בו בעיקר דוד שחר, דוד שייק, ובאחרונה גם אורציון ברתנא. דיון השוואתי מפורט בסוגת הנובלה הסוריאליסטית העברית, והשתלבותו של דן סרי בכללה, יצריך מאמר לעצמו, ואין היריעה רחבה דיה. בהצגת דברים מצומצמת זו, ב"שלב ההוכחות", ייבחנו סיפוריו בשלושה: שיש בהם הנחות-יסוד סיפורתיות עצמאיות ותקפות שאינן מהלכות בדרכים סלולות, והמספר ממצה ומזקק בהן לעצמו סוגים אחרים של סיפורת (קיומיים-פנימיים וחיצוניים), השונים מן המצוי בקורפוס הספרותי המוכר; שיש בהם עיצוב עולם עצמאי-ייחודי, בעל עוצמות ועומק, בסגנון ובהבעה הלשוני-נית; שמשוקעת בהם יכולת לעצב תבנית סיפורתית מגובשת ומר-קפדת. על כל אלה להתלכד לכדי אמירה סיפורתית בעלת משקל. דן סרי, למיטב שיפוטי, עומד, לפחות, במבחןן של שתיים מתוך שלוש הבחינות האמורות וכן במבחן התלכיד.

סרי דוחה מעל פניו את הנחות-היסוד הפסיכולוגיות-מימטיות המעיקות כיום על הסיפורת העברית, משום שהנחות אלו חסרות

היום שבו סגרו את קולנוע סטודיו

בכל ארבע הנובלות חותר דן סרי, ובעקבות, לגילומה של התי-מה הזאת ולחישופה, ומפגין שליטה ייחודית ברמת המיקרוטק-סט, הגם שיכולתו לעצב תבנית נובליסטית לא שלמה עדיין. הי-כולת לתמצת תימה או דמות באמצעות פרט סינקדוכי מכליל, לוקה עדיין בהיסוס, אולם פגם זה נובע ממיעוט הנסיון והמיומ-נות. בשלב הזה ניתן להצביע על הנובלה החותמת את הקובץ ("היום שבו סגרו את קולנוע סטודיו") כעל ההישג המשמעותי ביותר, גם באספקטים טכניים וסגנוניים. בנובלה זו חרג דן סרי מן השכונה ועיצב מעין אנטי-דראמה משפחית קטנה: פקיד ממשלתי זוטרו ואנין, שכל דרכי חייו חסומות, שכל הנחות-היסוד הזעירות, עליהן נשען היומיום שלו, מאויימות לפתע ונפרעות, עת ניטל עליו לעמוד במבתנו הקל של אירוע חריג בחייו. הפאבולה מורכ-בת מאלפי פריטי חיים זעירים, הטעונים, באופן כמעט בלתי-מוח-שי, בעוצמה סיוטית, עד שהנובלה כמו דרוכה בחומר נפץ סיפור-תי מהמם. קריאה בנובלה הזו, כהשוואה בינה לבין "מולכו", עשו-יה ללמדנו, שההקבלה אינה מיטיבה עם א.ב. יהושעו חשיבותה גם בעדות שהיא מעידה על יכולתו של דן סרי לחרוג מן ה"מילייה" שלו עצמו. גם כשלעצמה, זו הוכחה נוספת לעצמאותה ולריבונותה של עמדתו הספרותית: לקותם העיקרית של הסופרים בני עדות המזרח, כגון יצחק גורמאזנו גורן, אינה נחלתו. על המבקר מוטלת החובה להבחין בהופעתה של איכות סיפור-תית משמעותית, גם אם ה"סביבה" הספרותית-ציבורית סואנת בקיש-קיש אווילי, שעה שהיא מסתנפת לתקשורת ההמונים. כסופר וכמבקר, אני מבקש להתנאות בברכה: ברוך בואך, דן בניה סרי, אחא, סופר של אמת, אל מרתך העינויים של הספרות העב-רית, כי גם לך מקום על הצלב – והמסמרים עוד יימצאו